

ПАМ'ЯТЬ

«ПРОМОВЛЯЛА ДО МЕНЕ РІДНА ІСТОРІЯ, БУДИЛА УЯВУ, ТРИВОЖИЛА СУМЛІННЯ...»

До 100-річчя від дня народження Василя ЧУМАКА,
критика, літературознавця, професора кафедри
української літератури

1 червня 2025 року українська спільнота вшановує 100-річчя від дня народження Василя Герасимовича Чумака – постаті, яка стала символом глибокого наукового служіння, гуманістичного осмислення літературного процесу, духовної витривалості й відданості українському слову.

Народжений 1925 року в селі Свинарки на Черкащині (нині – Талалаївка), Василь Чумак рано пізнав суворість життя. Юнацькі роки були позначені випробуваннями війни: каторжні роботи в Німеччині, табори в Дуйсбурзі, голод, приниження, близькість смерті. Проте сила духу і внутрішній покликання до знання дали змогу не лише вижити, а й повернутись до життя – усвідомленого, сповненого смислів.

Після війни – навчання в Уманському учительському інституті, а далі – філологічний факультет щойно відкритого Ужгородського державного університету. Перший випуск філологів 1951 року вписав нову сторінку в історію не лише освітнього закладу, але й наукової думки Закарпаття. Серед них – і Василь Чумак.

Його науковий шлях – приклад повільного, глибокого проростання у велику справу, без поспі-

ху, але з великою любов'ю. Від журналіста (газети «Молодь Закарпаття», «Закарпатська правда») – до доктора наук, професора кафедри української літератури УжНУ, від літературного працівника – до одного з найвпливовіших вітчизняних літературознавців.

Його дослідницьке поле охоплює український історичний роман, який він осмислював не лише як жанрову структуру, а як модель пам'яті, образ духовного опору, діалог поколінь через літературу. У працях «Минуле – очима сучасника» (1980), «Далеч віків прозираючи...» (1985), у численних наукових статтях, Чумак глибоко аналізує твори С. Скляренка, П. Панча, П. Загребельного, Р. Іваничука, В. Шевчука, Ю. Мушкетика та інших авторів, які художньо моделювали історичні злами національного буття. У його дослідженнях поєднується критичний аналіз із чуттям історика, здатного побачити правду – і художню, і фактичну – крізь призму морального досвіду.

Не менш важливою є його праця на ниві популяризації закарпатоукраїнської літератури. Василь Чумак став одним із перших, хто вперто й глибоко писав про творчість місцевих письменників не як про «регіональний додаток», а як про

повноцінне явище національної літератури. Його критичні огляди творів Петра Угларенка, Михайла Томчанія, Василя Ладижця, Юрія Шипа, Юрія Боршоша-Кум'ятського, Петра Цибульського й інших стали важливою частиною крайового літературно-критичного дискурсу. Завдяки публікаціям у всеукраїнських виданнях («Дніпро», «Вітчизна», «Жовтень») він відкривав Закарпаття для загальнонаціонального читача.

Понад 400 наукових і публіцистичних текстів, редаговані та ре-

Василь Чумак на кафедрі української літератури з колегами М. Лакізою, В. Барчан та П. Потушняком

цензовані видання, газетні статті, педагогічні розвідки – це не лише цифри, це свідчення його служіння літературі як формі життя. Василь Чумак не сприймав літературу як об'єкт аналізу – він жив у ній і через неї.

Важливим акордом його творчого шляху став художньо-документальний роман «Далекі дзвони печалі» (1999), у якому переплітається особисте й національне, пам'ять і досвід. Це не просто твір – це свідчення пережитого, інтелектуальна сповідь людини, яка бачила обличчя історії зблизка і не втратила в ній гідності.

Не можна не згадати й педагогічний талант Василя Герасимовича. Майже сорок років він був викладачем, наставником, популяризатором українського письменства. Його лекції, спецкурси, наукові семінари – це завжди були зустрічі з живою думкою, з автором, який не тільки знає літературу, але й глибоко занурюється в її проблематику. Він був вчителем для багатьох поколінь студентів, магістрантів, учителів області. У його ставленні до слова, до студентів, до колег завжди відчувалася сила справжнього наставника – вимогливого, але справедливого, уважного, глибоко незалежного.

Окрема сторінка життя професора Василя Герасимовича Чумака – це його громадська активність і просвітницька праця, яка гармонійно доповнювала його наукову та педагогічну діяльність. Понад десять років він редагував газету «Ужгородський університет», формуючи її не лише як інформаційне видання, а й інтелектуальну та культурну платформу для академічної спільноти. Його редакторський стиль вирізнявся точністю, уважністю до слова та тонким відчуттям етичного тону публікації. Поза межами університету В.Г. Чумак залишався активним учасником культурного життя Закарпаття: виступав з лекціями перед громадськістю, популяризував українську літературу на радіо та телебаченні, долучався до наукових конференцій, літературних вечорів, був постійно присутнім у культурному житті краю. У ньому поєднувалися вчений і промовець, дослідник і просвітник, що робило його постать по-

мітною не лише в академічному, а й у суспільному просторі. Його слово, незалежно від формату, завжди було точним, переконливим і глибоко вкоріненим у любов до рідної літератури.

У 100-літній ювілей від дня народження Василя Герасимовича Чумака ми згадуємо не лише науковця, публіциста, професора кафедри української літератури Ужгородського університету – ми згадуємо свідка і творця часу, людину, яка пережила втрати, несправедливість, повнірвання – і не перетворила це на гнів чи зневіру, а переплавила в слово, у розмисел, у витончену інтелектуальну присутність у літературі.

Пам'ять про нього живе не лише в текстах, а в серцях учнів, колег, усіх, хто знав професора Василя Чумака. І вона – не про минуле, а про те світло, яке залишає після себе людина, що вміла не просто бачити, а – *прозирати далеч віків* через людську гідність і українське слово, національну історію.

Професор Василь Чумак читає лекцію студентам-філологам (1980-і роки)

© Кузьма О., 2025

Оксана Кузьма – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>

Oksana Kuzma – Candidate of Philology, Associate Professor, Head of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.kuzma@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>